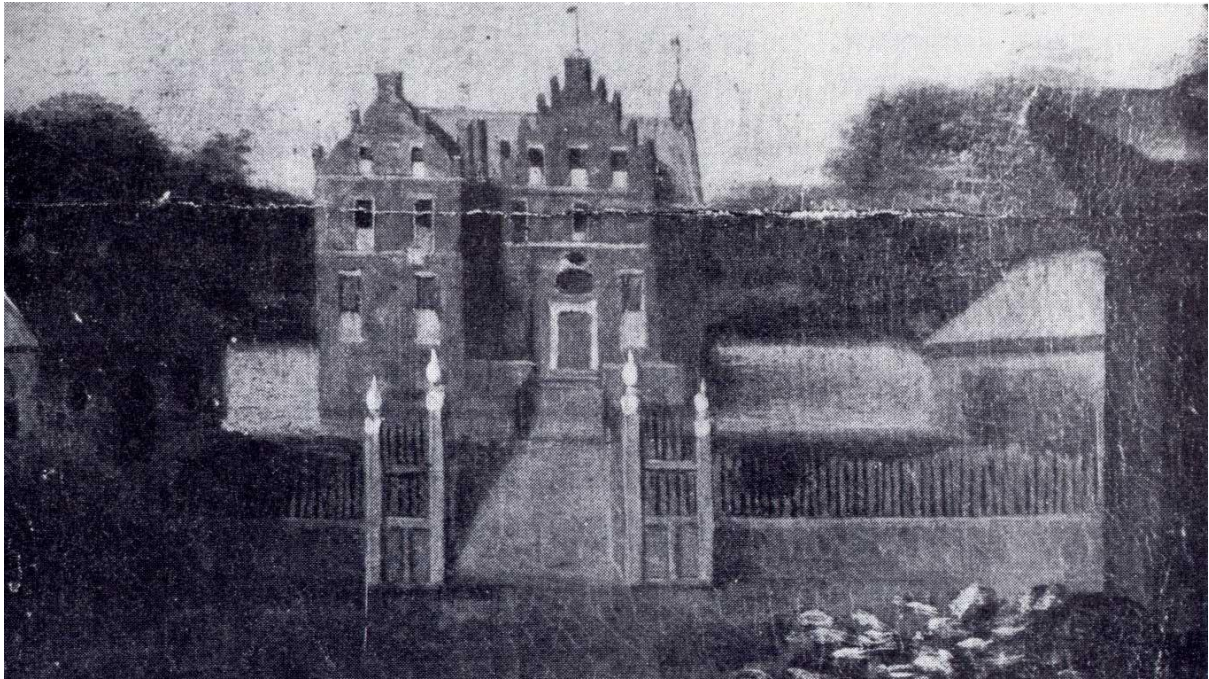

De huizen te Peize, Mensinge, Mensinga en de families De Coninck en Van den Clooster

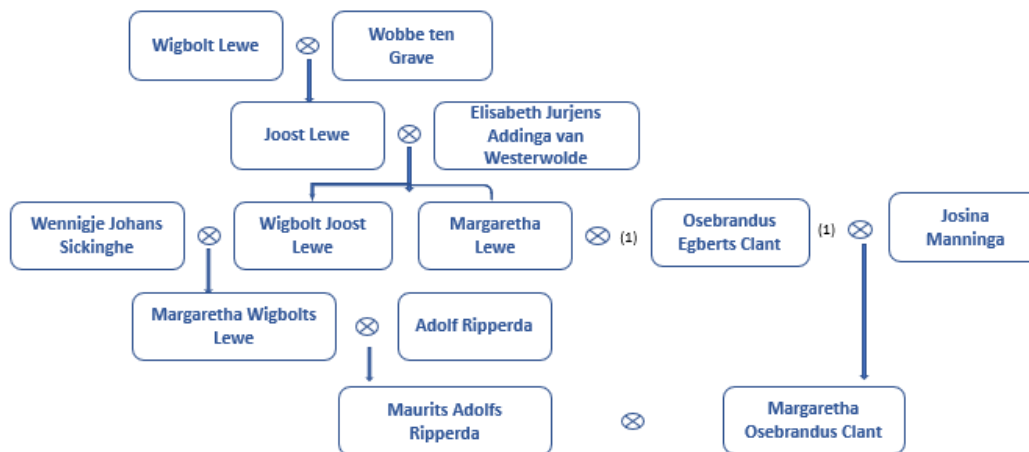
Albert van der Kaap

De havezate Huis te Peize detail van een schilderij van Herman Collenius in 1706.

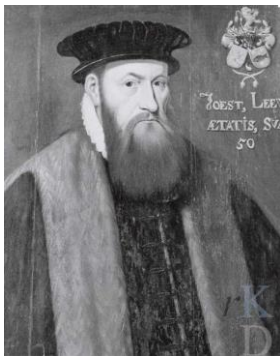
Foto van een schoorsteenstuk van het Huis te Peize. De tekening is gemaakt door Roelf Wartolt die rond 1850 schoolmeester was in Peize.

Het Huis te Peize was één van de grootste havezaten van Drenthe, in de 17e eeuw werd alleen Oldenhave in Ruinen hoger gewaardeerd. Er werden vergaderingen van de Etstoel (het Drentse gerechtshof vanaf de Middeleeuwen tot 1791) en de Landdag gehouden.

Het Huis te Peize werd tussen 1511-1529 gebouwd op de 'Borgklip' door de bewoners van het Huis Ter Hansouwe, Wigbolt Lewe en zijn echtgenote Wobbe ten Grave, vermoedelijk op de plaats waar al eerder een huis te Peize had gestaan.

Hun dochter, Oede Lewe, erfde Ter Hansouwe, en het Huis te Peize kwam aan zoon Joost van Lewe. Hij vluchtte in 1582, tijdens de opstand tegen Spanje, naar Groningen, waarna het schathuis van het huis door Westfriese troepen werd afgebrand.

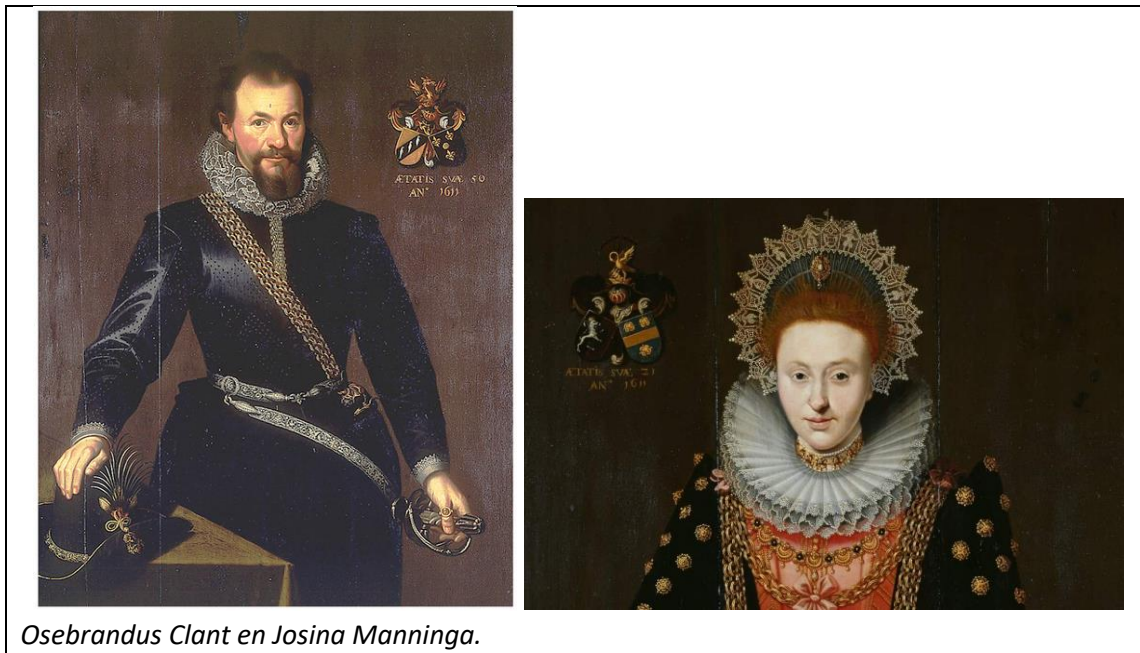

Joost Wigbolts Lewe.

De volgende bewoners waren zoon Wigbolt en zijn vrouw Wennegien Sickinge.

All in the family

Margaretha, de zus van Wigbolt, trouwde met Osebrandus Egberts Clant die in tweede huwelijk Josina Manninga tot vrouw nam. Margaretha de dochter uit dit huwelijk trouwde met Maurits Adolfs Ripperda, kleinzoon van Wigbolt.

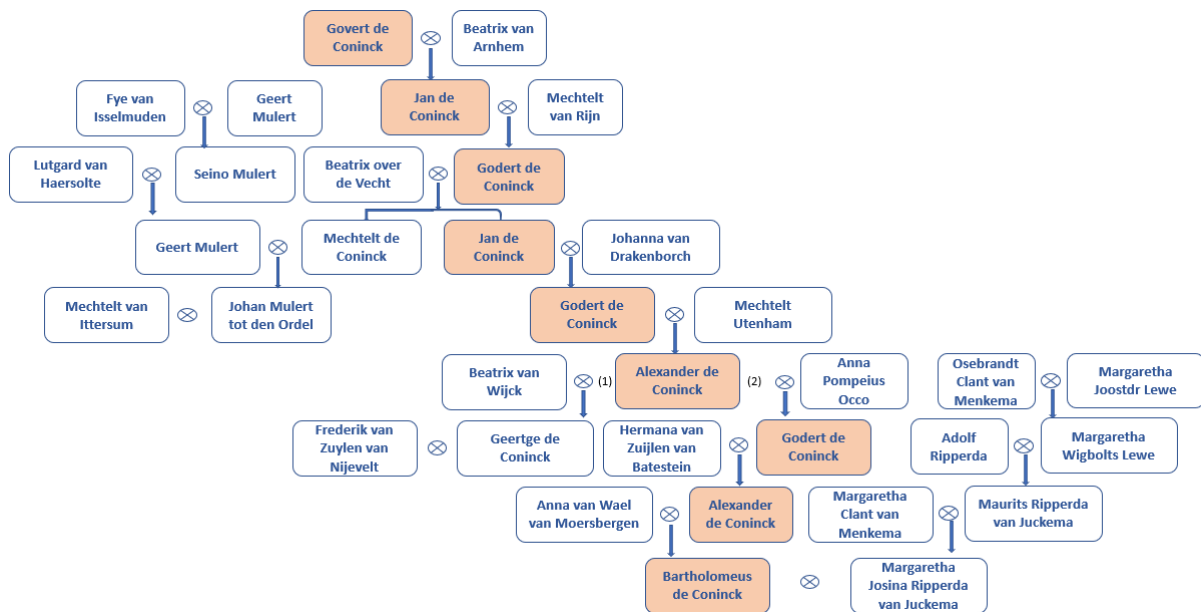
Ripperda

Na het overlijden van Wigbolt, kwam het Huis te Peize aan de enige erfgename, dochter Margaretha Lewe, die trouwde met Adolf Ripperda, zoon van Maurits Ripperda en Maria van Wylich. Na hun dood gingen alle goederen (tegen betaling van 30.000 Carolusgulden aan zijn broers en zusters¹) naar zoon Wigbolt, die kort voor zijn dood (in 1647 of 1648) trouwde met zijn dienstmaagd Catharina Beckers.

In 1625 vond in het Huis te Peize de buitengewone Landdag plaats, waar na het overlijden van prins Maurits, Ernst Casimir als de nieuwe stadhouder van Drenthe werd gekozen.

Hun, in onecht verwekt kind, Margarethe (Margriet Josina Ripperda van Juckema), trouwde in eerste huwelijk op 26 mei 1660 in Groningen met Derk Jacobs Clant van Hanckema, zoon van Edzard Jacob Clant van Hanckema en Bauwina Coenders van Helpen en in tweede huwelijk met Bartholomeus de Coninck, een telg uit een adellijk en rijk geslacht uit Utrecht, zoon van Alexander de Coninck en Anna van Wael van Moersbergen. ‘

¹ <https://www.nazatendevries.nl/Genealogie/NazatenDeVriesWeb/huningaframeset.htm?huninga000380.htm>

De Coninck en Van den Clooster

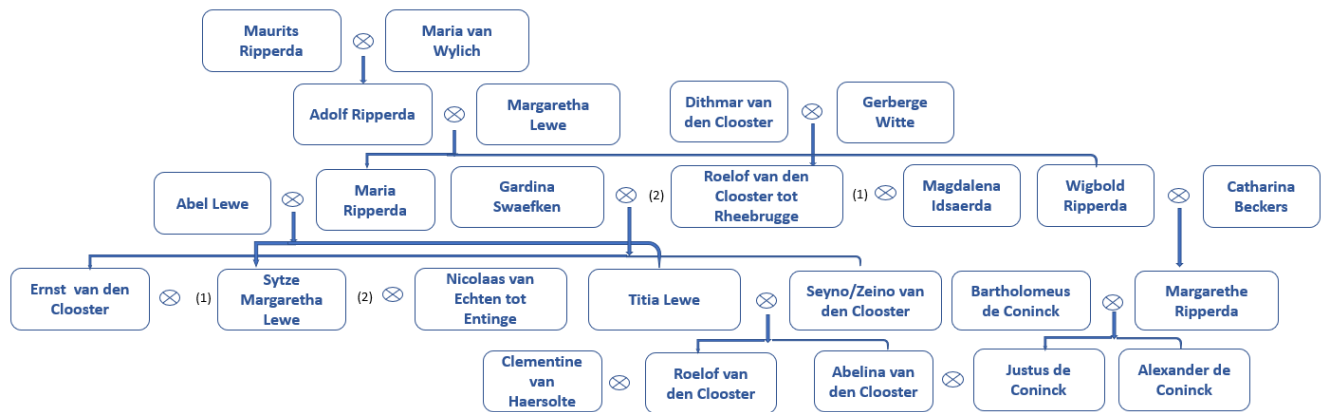
Bartholomeus slaagde erin om enkele vergaderingen van de Etstoel te verplaatsen naar deze havezate in Peize, in plaats van de gebruikelijke vergaderplaatsen, de Jacobuskerk van Rolde en de Magnuskerk in Anloo.

Na de dood van Bartholomeus in november 1679 werd zijn oudste zoon Alexander Wigbolt in eerste instantie de nieuwe eigenaar van de erfgoederen. Alexander had echter zijn oog laten vallen op een niet-adellijke schone en de familie keurde het voorgenomen huwelijk (met Jantien Boelens) niet goed, waardoor zijn erfrechten vervielen. Na veel geruzie werd uiteindelijk in 1684 besloten dat Alexander het Huis te Peize met de bijbehorende rechten en vrijstellingen en de andere bezittingen zou overdragen aan zijn jongere broer Justus de Coninck, getrouwd met Abelina van den Clooster.

Gevelsteen met het alliantiewapen De Coninck/Van den Clooster, afkomstig uit het Huis te Peize. 1706 (foto Bureau Monumentenzorg, beschikbaar gesteld door de Historische Vereniging Peize).²

² <http://www.dekleibosch.nl/wp-content/uploads/2016/02/6.-Het-huis-Mensinga-te-Roderwoldede.pdf>

Justus de Coninck was assessor in de Etstoel en gedeputeerde van Drenthe.

De kinderen van Justus de Coninck en Abelina van den Clooster. Schilderij van Herman Collenius (1650-1723).

Justus werd als heer van Peize opgevolgd door zijn zoon Justus Zeino Abel, getrouwd met Barbara Elisabeth van Schratenbach en vervolgens door hun zoon Justus Bartholomeus, getrouwd met Theotarda Suffrida van Unia. Dit huwelijk bleef kinderloos en toen Theotarda in 1795 stierf ging het huis over naar de familie Kymmell. In datzelfde jaar verliest het huis zijn adellijke status door het opheffen van privileges als gevolg van het uitroepen van de Bataafse Republiek door de Franse overheersers. Nog in hetzelfde jaar werd het huis verkocht aan Jan Louis Trip in Wageningen, die het tot 1797 bewoonde en daarna verkocht aan Otto Ernst Graaf van Limburg Stirum. In 1803 werd het Huis publiek geveild. Eigenaar werd schulte Jan Willinge. Hij bewoonde het Huis vanaf 1804 samen met zijn vrouw Roelfien Vorenkamp.

Na het overlijden van haar echtgenoot in 1806 hertrouwde Roelfien eind 1806 met timmerman Geert Kemkers. Het Huis raakte daarna steeds verder in verval. Het werd nog vermeld op een Franse geniekaart uit 1812. In de jaren daarna, in ieder geval voor 1818, werd het Huis door Geert Kemkers afgebroken. De vrijkomende materialen werden onder meer gebruikt voor het huis dat nu aan de Brinkweg 2 staat. De oude gevelsteen, ook wel alliantiesteen genoemd, werd in dit nieuwe huis verwerkt.³

Mensinge en Mensinga

Justus woonde in het Huis te Peize, maar hij bezat ook de havezate Mensinge in Roden en Mensinga in Roderwolde.

Mensinge

De eerste vermelding van Mensinge stamt uit 1381-1383, wanneer het wordt vermeld in een door de bisschop van Utrecht opgestelde lijst van leenmannen: *'Item Steven Zighers hout Mensinghe-goet dat geleghen is in der kerspel van Roeden in Drenthe. Ende dat is een borchleen to Vollenho.'*⁴

In 1392 werd deze Steven opgevolgd door een vrouw genaamd Goesen, getrouwd met Roelof Dusewolt⁵ en vervolgens door Fosse Pijpens (of Fosse Sijgers, gehuwd met een Pipe), een zus van Steven. Na haar overlijden ging het huis op 24 juni 1408⁶ over op haar dochter Ghisel, de weduwe van Johan Hidding, wat best bijzonder mag heten want Johan was een vijand van de bisschop.⁷ Hun zoon, Herman Hidding (Hermen Hyddinge Pypen), was de volgende op Mensinge. Op 12 april 1454 en 21 april 1457 werd vervolgens zijn zoon Johan(nes) Hidding beleend met Mensinge en na zijn dood zijn zus Vosse op 24 juli 1478, onder hulderschap van haar zoon Wigbolt. Johan was pastoor van de Martinikerk in Groningen en hij was verbonden aan het fraterhuis van de Broeders des Gemenen Levens.

In 1485 verkocht Wigbolt Wigboldes, zoon van Vosse Hidding, het huis aan de machtige Groningse jonker Onno van Ewsum. Het huis, dat verschillende keren opnieuw werd opgebouwd, bleef in handen van dit geslacht tot 1721. In 1721 werd Mensinge door de erfgenamen van Willem van Ewsum verkocht aan Justus de Coninck van Peize, getrouwd met Abelina van den Clooster. Van 1721 tot 1777 bezat Mensinge het recht van havezate niet meer, omdat het door de Coninck was verlegd naar Mensinga in Roderwolde.

³ https://peize.fandom.com/wiki/Huis_te_Peize

⁴ Een borchleen betekent dat het een verdedigbaar gebouw van steen was, omringd door een gracht.

<https://www.mensinge.nl/landgoed>

⁵ De naam Dusewolt komt o.a. voor in een document van 10 oktober 1340. Hierin verklaren Bertold Klaas van Eelde, Bertold van Ansen, Otto Haerthinge van Haren, Otto Dusewold van Dilgt (bij Haren), Alf Mensinge en Coenraad van den Ghoeren dat zij 1000 Mark vredegeld van de stad Groningen hebben ontvangen, omdat de Friezen hun vriend Upper Borch doodgeslagen hadden.

⁶ <http://www.homanfree.nl/hidding/hidding-frm2.htm>

⁷ Jonkheid, V.E.J. (2015). Havezate Mensinge en haar bewoners. Uitgeverij kleine Uil.

In 1727 werd het door Justus' weduwe, Abelina, verkocht aan Ida Elisabeth Ripperda, de weduwe van Onno van Ewsum. Zij liet het huis verbouwen, maar dat kostte zoveel dat zij wegens schulden gedwongen was het in 1739 te verkopen aan Johan Philip Meisterlin. Na diens dood verkocht zijn Nicolaus Wilhelm Schröder⁸, die getrouwd was met Comelia Geertruida Meisterlein, dochter van Johan Philip, het huis in 1764 voor 11.000 gulden aan haar oom, Coenraad Wolter Ellents (getrouwd met Gesina Oldenhuis), die het recht van havezate terugkoopt van Wolter Kymmel, die in het bezit was van het recht van havezate van Mensinga. Wolter overleed in 1784, en zijn weduwe Gesina Oldenhuis liet Mensinge na aan haar neef, Jan Wilmsonn Kymmell, getrouwd met Alida Gezina Willinge. De familie Kymmell bleef tot 1985 in het bezit van Mensinge.

Jan Wilmsonn Kymmell, schulte van Roden.

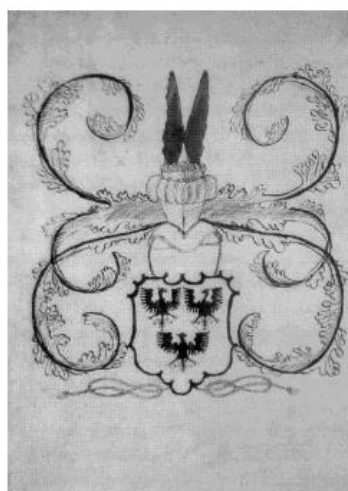
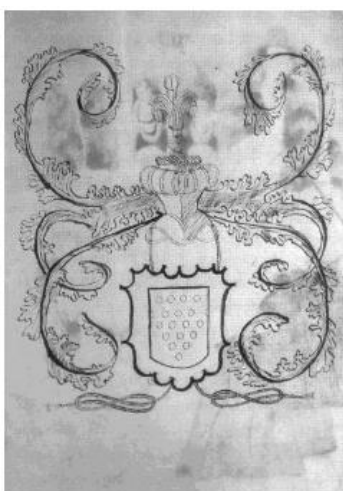
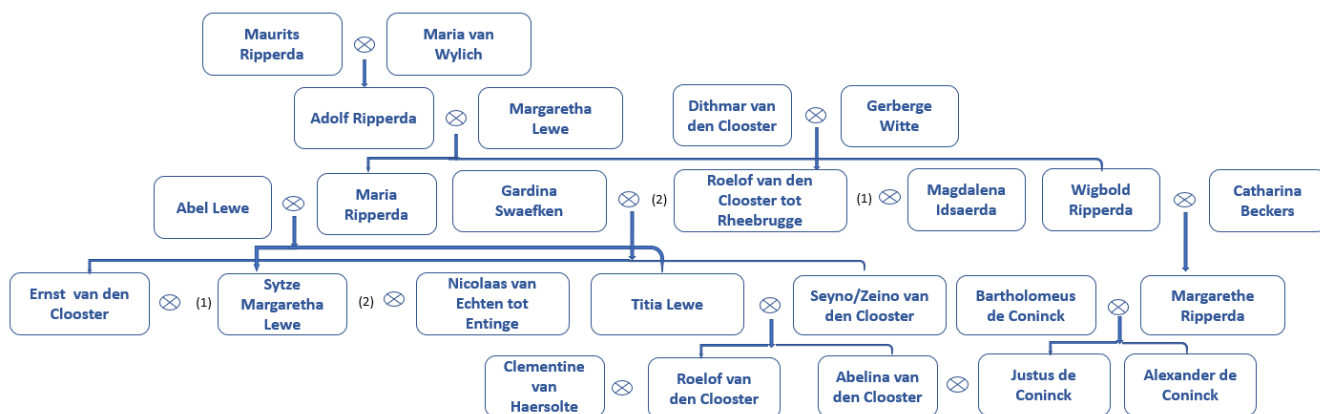
⁸ Geboren in 1721 in Marburg, hoogleraar oosterse talen in Groningen.

Havezate Mensinge in Roden.

In 1722 verkreeg hij toestemming om het recht van havezate te verleggen van het huis in Roden (Mensinge) naar Mensinga in Roderwolde. Daarmee regelde hij, dat zowel hijzelf als zijn zoon, die in Roderwolde woonde, toegang kregen tot de Ridderschap van Drenthe. Na zijn overlijden in 1724 (begraven in de kerk in Peize) verkocht zijn vrouw het bezit in Roden, maar behield het recht van havezate op het huis in Roderwolde, dat zij in 1734 overdroeg aan haar zoon. Na 1743 procedeerden haar kleinkinderen om het bezit van Mensinga. In 1795 werd Mensinga verkocht. Maar voor die tijd was het recht van havezate al verkregen door de toenmalige eigenaar van Mensinge in Roden, de landschapssecretaris Coenraad Wolter Ellents. Deze kreeg in 1777 toestemming om het recht van havezate weer te verleggen naar Mensinge in Roden (zie ok het kader).

Het huis Mensinga kwam aan de familie De Coninck door het huwelijk van Justus met Abelina van den Clooster. In 1662 hadden haar oom Ernst van den Clooster en zijn vrouw Sytze Margaretha Lewe een huis met landerijen in Roderwolde gekocht. Vermoedelijk stond dit huis niet op de plaats van het latere Mensinga maar een halve kilometer noordelijker, op de plaats waar nu de boerderij van Dolf Boxen aan de Kruiskamp ligt. Het huis van Jan Jansen lag langs het pad dat oorspronkelijk liep van de oude pastorie naar het zuidoosten. Enkele jaren later breidden ze hun bezit uit met een kamp land en een stuk groenland, de Legevenne.

De Wapenschilden van de families Van den Clooster en Van Echten uit de 'Groninger codex'. (Groninger Archieven. Handschriften in folio, inv.nr. 271) (foto's uit Waardeel jrg. 25, nr. 3, 2005).

Na de dood van Ernst van den Clooster in 1672 hertrouwde Sytze Margaretha met Nicolaas van Echten tot Entinge, een man van groot aanzien in Drenthe. Hij bekleedde tal van functies in het Landschapsbestuur en werd ouderling van de kerk in Roderwolde en was medeondertekenaar van het Diaconieregister. Hij trad op namens het dingspel Noordenveld als Ette en Gedeputeerde. Nicolaas en Sytze Margaretha breidden gestaag hun bezittingen uit in Roderwolde. In de loop van enkele jaren kochten zij een grote boerderij, een keuterijtje en landerijen in de streek tussen de oude pastorie en de Kruiskamp.

Zij hebben zelfs enkele jaren daadwerkelijk in de grote boerderij gewoond. Nicolaas van Entinge liet zich in deze periode graag 'Heer van Roderwolde en Dwingelo' noemen. De boerderij werd voor een halve plaats aangeslagen voor de grondschatting met daarbij de speciale vermelding dat de Heer van Entinge vier paarden had, een uitzondering in die jaren.

Uiteindelijk was het boerenleven in Roderwolde hen misschien toch iets te beperkt. In 1684 kochten ze het huis Entinge in Dwingelo en vertrokken ze uit Roderwolde. Nicolaas en zijn vrouw overleden in hetzelfde jaar zonder kinderen na te laten. Zij werden in 1705 begraven in de kerk van Dwingelo en lieten een vorstelijk bedrag van driehonderd Carolus guldens na aan de Diaconie van de kerk.

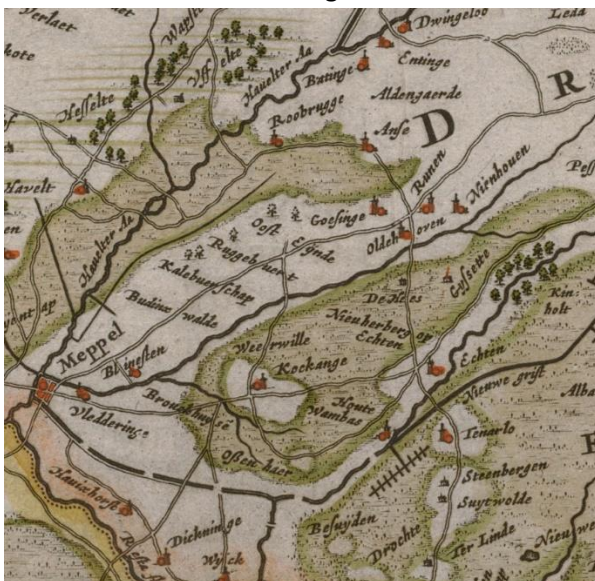
Huis Entinge in Dwingelo

In de 14^e eeuw was Entinge, een van de vijf havezaten in Dwingeloo, in het bezit van de familie De Vos van Steenwijk. Deze familie bezat ook de havezate Batinge en het Huis te Ansen (zie de artikelen over deze huizen). De havezate zelf werd in de tweede helft van de 15e eeuw gebouwd door Roelof de Vos van Steenwijk. Via vererving kwam Entinge in het begin van de 16e eeuw in het bezit van de Westfaalse edelman Borchart van Westerholt, die onder meer ette namens het Dieverdingspel was. Ook al vertrok Borchart uit Drenthe Entinge bleef wel in het bezit van de familie Westerholt. Bij wijze van uitzondering werd een zoon van de laatste Borchart, Hendrik, in 1617 toegelaten tot de Drentse Ridderschap. Omdat niet hijzelf, maar zijn vader in het bezit was van de havezate Entinge werd uitdrukkelijk bepaald, *'dat dit exempel in de toekomstige tijden niet sal strecken tot consequentie en prejudictie.*

In 1640 verkochten de erven Westerholt Entinge voor 15.900 carolusgulden aan Rutger van den Boetzelaer tot Batinge.⁹ Na diens overlijden kwam Entinge na een uitgebreide juridische procedure in het bezit van Rutger van Loen. Vanwege financiële problemen moest deze Entinge in 1680 Entinge verkopen aan Nicolaas van Echten, zoon van Johan van Echten tot Oldengaerde.

Nicolaas bleef vooreerst wonen op Mensinga te Roderwolde, maar verhuisde eind 1683 ook daadwerkelijk naar Entinge. Hij bleef echter nog enkele jaren ette voor het Noordenveld.

Nicolaas overleed kinderloos en na het overlijden van zijn weduwe kwam Entinge in handen van zijn petekind Nicolaas Harmen van Echten genaamd van Dongen. Deze had in 1724 nabij Gieten, in het plaatsje Bonnen, een huis gekocht. In 1725 verzocht hij het recht van havezate te mogen verleggen naar dit huis in Bonnen, dat na verkregen goedkeuring, de status van havezate en de naam Entinge overnam.

⁹ 'Rutger was de betovergrootvader van Sophia van den Camp. Zie het artikel over haar.

Mensinga ging over op de nicht van Ernst, Abelina van den Clooster. Na 1795 heeft het huis diverse bewoners gehad. De bekendste van hen was de Groningse hoogleraar, Jacobus de Rhoer¹⁰, die het huis in 1795 voor 1505 gulden kocht en het als buitenverblijf in de zomermaanden gebruikte. De laatste eigenaar van Mensinga was de diaconie van de hervormde kerk van Roderwolde, die het huis in 1888 liet afbreken. Zij bouwde op de plek een armenhuis, dat inmiddels ook is verdwenen.

¹⁰ De theoloog Jacobus de Rhoer was o.a. predikant in Delden, hoogleraar in Deventer en Groningen, waar hij ook Latijn en Griekse en geschiedenis doceerde.